178), 1948 m. LII ekspedicijos ir I. Jablonskio duomenų buvo žinoma, kad apie 1,5 km į V nuo Skuodo–Plungės kelio, kaimo žemių V dalyje, Margių miško R pakraštyje, buvusiose bendrosiose ganyklose yra buvę akmenų krūsnių. Ataskaitose nurodoma, kad krūsnys sunaikintos išdalijus žemes ūkininkams ir po Antrojo pasaulinio karo, plečiant dirbamos žemės plotus. 2003 m. ši informacija patikrinta. Į R nuo Margių miško, tarp ariamų laukų ir pievų palikta apie 100 m skersmens, apaugusi medžiais ir krūmais nesuarta teritorija. Joje išlikęs žemas akmenų pylimas. Į V nuo ariamų laukų ir pievų yra Margių miškas. Margių miško, priklausančio Tauzų k., R pakraštyje buvo aptikti du pylimai, besijungiantys tarpusavyje. Vienas iš jų orientuotas Š–P, o kitas – R–V kryptimi. Jie sukrauti iš vidutinio dydžio ir didesnių akmenų. Pylimų plotis – apie 2,5 m, o aukštis siekia iki 0,5 m. Ant šių pylimų sankirtos auga didelis ąžuolas ir guli didelis akmuo. Toliau į V nuo pylimo, einančio Š–P kryptimi, prasideda pelkė. Miško P dalyje buvo aptikti dar keturi pylimai. Visi jie buvo iki 0,5 m aukščio ir apie 2,5–3 m pločio. Šioje miško dalyje buvo rasta ir viena akmenų krūsnis. Ji – apie 4 m skersmens, apardyta. Didžioji dalis prieškario ir pokario archeologinėse ataskaitose minimų senųjų laukų jau sunaikinta.

Udraliai (Skuodo r., Mosėdžio sen.). Į Š nuo Tauzų k. yra Udralių k. žemės. I. Jablonskis nurodo, kad Udralių k. žemių V pakraštyje, buvusiose bendrosiose ganyklose, prie užakusio ežerėlio, vadinamo Sirvydo pelke, buvo daug akmenų krūsnių ir aptvarų, kurie sunaikinti pokario metais.

Senieji Tauzų ir Udralių laukai tikriausiai sudarė vieną laukų kompleksą. 2003 m. žvalgyta Margių miško R dalis, kuri yra į PV nuo I. Jablonskio minimos Sirvydo pelkės. Akmenų krūsnys ir pylimai koncentravosi daugiausia miško R pakraštyje, apie 50 m į V nuo jo pakraščio ir pievos. Galbūt tai buvo senųjų laukų V pakraštys. Žvalgymų metu aptikta ir daugiau pavienių akmenų krūsnių ir pylimų. Vienas akmenų pylimas buvo miško R pakraštyje, orientuotas Š–P kryptimi. Jo aukštis – apie 0,3 m. Už pylimo į V yra suplokštėjusių krūsnių.

SURVEYS IN THE FOSSIL FIELDS OF THE NORTHWESTERN LITHUANIA

In 2003 the archaeological surveys were conducted in the fossil fields of the northwestern part of Lithuania, in Kretinga district and Skuodas district. In total 8 objects were surveyed, among which two new locations of fossil fields in the Auksūdis village and the Igariai village were found which had not been recorded yet. Two objects in the Igariai village and the Erlėnai village were sketched. The chronology of these fossil fields is not established.

ŽVALGYMAI ROKIŠKIO RAJONE

Andra SIMNIŠKYTĖ

2003 m. vasarą buvo aplankyta 18 vietovių, žvalgyti 26 objektai. Žvalgomosios ekspedicijos tikslas buvo aptikti nežinomus, lokalizuoti šaltiniuose ir literatūroje minimus archeologinius bei mitologinius objektus. Paminėti svarbesni archeologiniai ir mitologiniai–sakraliniai objektai.

Aušrėnų (Jūžintų sen.) radimvietė. Ekspedicijai perduoti apie 1937 m. rasti keli akmeniniai kirveliai ir jų fragmentai. Kirve-

liai buvo rasti apie 0,1–0,12 km į R nuo Leitono sodybos R ūkinio pastato, Šventosios upės dešiniojo kranto gražioje ir vaizdingoje aukštumoje. Šioje vietoje Šventosios kilpa daro posūkį į R, kiek žemiau yra Vartais vadinama vieta (su sala upės vagoje).

Baušiškių (Kamajų sen.) Velniakalnis. Tai kalva, kiek pailga ŠV–PR kryptimi, apie 20x40 m dydžio (viršuje), nelygiu, iškiliu viršumi, nežymiai aukštėjanti Š kryptimi. Š, ŠR ir R šlaitai vidutinio statumo ir nuolaidūs, apie 6–8 m aukščio. P ir PV šlaitai žemesni ir nuolaidesni, pereina į dirvonuojančius laukus. Šventvietė laikytina Baušiškių archeologijos paminklų komplekso dalimi.

Baušiškių (Kamajų sen.) akmuo su įduba. 0,17 km į P nuo Velniakalnio ir apie 0,18 km į PV nuo piliakalnio yra beržais apaugusi kalva – nedidelis aukštumos kyšulys. Jos Š–ŠV pusėje šlaitas nuolaidus, 1,5–2 m aukščio, jame stovi gražus akmuo su įduba. Akmuo rausvos su pilkšvom priemaišom smulkiagrūdis granitas, kiek apskaldytais šonais, pailgas Š–P kryptimi, 0,8x1,8 m dydžio, 28–32 cm aukščio. Aukščiausioje akmens vietoje, orientuota ta pačia kryptimi kaip ir akmuo, yra 20x32 cm dydžio (viršuje), iki 9 cm gylio išskelta įduba stačiais (R ir V), vidutinio statumo (Š) ir nuolaidžiais (P) šlaiteliais. Dugnas netaisyklingas, nelygus, siaurėjantis.

Busiškio (Kriaunų sen.) akmuo su dubeniu dabar stovi apie 15 m nuo Širvių gyvenamojo namo (kitapus kelio į Bagdoniškį), tarp senų karklų, 3 m nuo kelio. Tai raudonos spalvos stambiagrūdis granitas, ritinio formos, 0,98–1,05x1,1 m (viršuje apdirbtos dalies) ir 1,1x1,55 m (apačioje) dydžio akmuo. Apdirbtos – ritinio formos dalies aukštis 22–25 cm. Kaltu kalti grioveliai šonuose ryškūs, grubūs, 6 cm pločio, 16 cm ilgio, trikampio formos pjūvyje. Dubuo – akmens viršutinėje plokštumoje, centre, 33x36 cm dydžio, 9–11 cm gylio. Dugno pakraščiu eina 1,5–1,8 cm pločio, 0,5–0,8 cm gylio griovelis. Be to, į vieną pusę nuo dubens yra išskaldymas-pažemėjimas, vedantis į akmens kraštą ir ten išplatėjantis iki 45 cm pločio.

Akmuo su dubeniu į šią pakelę yra perkeltas melioratorių. Jis buvo apie 0,25 km į V, molingoje aukštumėlėje nedidelio Bučupio upelio (dabar teka kanalu) krante, Širvių žemėje, kelio į Bagdoniškį P pusėje.

Dar už 0,3 km į V prasideda Bagdoniškio Gojaus miškas. Prie R jo pakraščio būta mitologinio Panytės akmens (žr. žemiau). Be to, tarp Busiškio ir Knysos kaimų, kažkur laukuose yra minimas Griausmo akmuo.

Busiškio (Kriaunų sen.) Panytės akmuo dabar guli melioratorių atvilktas į kelio Busiškis–Bagdoniškis P pakraštį, apie 3 m nuo kelio, tarp kitų riedulių, Gojaus miško kampe. Akmuo raudonos su pilkšvom ir juosvom priemaišom spalvos, stambiagrūdis granitas, netaisyklingos piramidės stačiais šlaitais formos, jo kraštinių ilgis prie pagrindo 1,7, 1,8, 1,7, 2,8 m, aukštis – 1,95 m. Kaip stovėjo ir kaip buvo orientuotas akmuo savo senojoje vietoje, nežinoma. Apie akmens pirminę vietą galima pasakyti, kad tai buvo laukas (krūmai?) į R nuo Gojaus miško pakraščio.

Didėjos (Ragelių sen.) Varpinė pelkė. Vietovė aplinkinių kaimų gyventojams žinoma, apie ją (arba salą – Šernakalnį viduryje pelkių) pasakojami padavimai. Šernakalnis Varpinės pelkės V dalyje yra 0,32 km į R nuo Mikalkėnų sodybos, 0,3 km į ŠR nuo Audros upelio pralaidos kelyje Rageliai–Laibgaliai, kanalu tekančio Audros upelio kairiajame krante. Dėl bebrų užtvankos pelkėje pakilusio vandens lygio salos apžiūrėti nebuvo įmanoma, tad tikslesnių duomenų apie ją surinkti nepavyko. Iš pasakojimų aiškėja, kad tai apie 50 m skersmens medžiais apaugusi kalvelė, kurioje yra žymios nežinia kurių laikų bunkerio-žeminės liekanos. Varpinė pelkė su sala – mitologinė vietovė.

Gaveikių (Kamajų sen.) akmuo su pėda. Akmuo su gyvulio pėda buvo tarp Kalvių ir Gaveikių, kaimyno Šukio lauke, tarp lauko ir šlapios pievos (ar pelkaitės). Dabar toje vietoje auga karklynas, šlapia vieta. Ji yra apie 1,6 km į Š–ŠR nuo kelio į Kalvių gyvenvietę atsišakojimo iš kelio Svėdasai–Kamajai, apie 0,25 km į R nuo pastarojo kelio, pamiškėje.

Jurgiškių (Jūžintų sen.) akmuo su pėda dabar yra 1,4 km į PR nuo Jūžintų bažnyčios (tiesiąja; skiria tik Jūžinto ežeras), 0,44 km į R nuo Jūžinto ežero, Jasiulionių sodybos ŠR dalyje, atvilktas melioracijos metu. Pirminė akmens vieta yra numelioruota šlapia loma apie 50–100 m į ŠR nuo Jasiulionių sodybos klojimo.

Akmuo melsvai pilkos spalvos, smulkiagrūdis, šiek tiek suskeldėjęs granitas, 1,2x1,3 m dydžio (prie pagrindo), 0,48 m aukščio (aukščiausioje vietoje). Tarytum išskeltoje akmens dalyje vienas šalia kito yra du pailgi įdubimai, kurių kompozicija primena gyvulio kanopos žymę. Vieno įdubimo dydis – 5x8 cm, gylis – 2,5 cm, kito įdubimo (už 0,5 cm tarpelio) – 5x10 cm, gylis 4 cm.

Jurgiškių (Jūžintų sen.) radimvietė. Toje pačioje Jasiulionių sodyboje, laukelyje į R nuo sodybos, 2002 m. kasant bulves rastas akmeninis kirvelis su skyle kotui. Sodybos daržuose ir laukeliuose, artimiausioje sodybos aplinkoje, nuolat randama įvairių puodų šukių, įdomių akmenų ir kitokių radinių. Apžiūrėjus juos susidarė įspūdis, kad tai XVIII–XIX a. sodybvietės ar kaimavietės kultūrinio sluoksnio radiniai.

Kalvių (Kamajų sen.) senkapis. UKM saugoma alavinė apyrankė iš Kalvių kaimo. Tikslinant šios apyrankės radimo aplinkybes Kalvių kaimo gyventojai nurodę „dujinką“, kurios vietoje esą rasdavę žmonių kaulų (Jakutonytė, g. 1923 m., Kalvių k.). „Dujinka“ yra 100 m į V nuo plento Svėdasai–Kamajai, 250 m į PV nuo plento Svėdasai–Kamajai ir kelio į Kalvius susikirtimo. Savininkas – Bronius Galvydis. Šioje vietoje anksčiau stovėjęs kryžius. Senkapis įrengtas ant ribos tarp į V plytinčių šlapių ir melioruotų pievų ir 20–30 m aukščiau esančių aukštumų, jų V pakraštyje. Senkapio kalnelio V šlaitas yra apie 20 m pakilęs nuo žemiau plytinčių pievų. Iš R pusės kalnelis tėra vos kelių metrų aukščio. Aplinka netvarkinga, paversta šiukšlynu. Senkapis beveik suardytas imant žvyrą. Kalnelio V dalis nuslinkusi. Išlikusi 3–4 m pločio ir 15–20 m ilgio aikštelė. Ateityje vietą reikėtų atidžiau pažvalgyti.

Kalvių (Kamajų sen.) Čerauninkų kalnelis yra 0,35 km į ŠR nuo kelio į Kalvių gyvenvietę atsišakojimo iš kelio Svėdasai–Kamajai, 0,1 km į R nuo Kamajų kelio (21 kilometras), Mikniūnų miško 59 kvartalo V pakraštyje, pelkėtame duburyje. Tai nuo likusios aukštumos dalies į Š „atsišovęs“ 3–4 m aukščio atragis, kurį nuo likusios aukštumos dalies skiria 0,8–1 m pagilėjimas. Čerauninkų kalnelis – 40 m ilgio (Š–P), 6–8 m pločio. Viršuje jis gana lygus, apaugęs beržais ir krūmais. Š papėdėje žiojėja sena duobė. Tai vertinga, saugotina šventvietė.

Kalvių (Kamajų sen.) senoji kaimo kalvė. Kalvių k. senosios „ulyčios“ Š galas „atsiremia“ į staigiai pakylančią aukštumą. Tai 20 m aukščio aukštuma su staigiu P šlaitu ir kiek nuožulnesniu V šlaitu. Iš R ir Š prieina gretimos aukštumos. Aukštumos P pakraštyje nuo seno aptinkama daugybė gana didelių ir smulkesnių geležies šlako gabalų. Geležies gargažių pastebėta maždaug 100x50 m plote prie pat P šlaito, nuo iš rytų besišliejančių aukštumų atskirtame griovos. Geležies gamybos vieta gana „švari“, nematyti XIX–XX a. veiklos pėdsakų. Tikėtina, jog tai – Kalvių kaimo, minimo XVIII a., senoji kalvė.

Kirkėnų (Kamajų sen.) akmenys. Seniau dabar jau išnykusiame Kirkėnų kaimelyje buvo žinomas akmuo (akmenys). Vienas

jų atitemptas į sodybą netoli plento Svėdasai–Kamajai. Tai rausvos spalvos, smulkiagrūdžio granito ar smiltainio, suformuoto bemaž taisyklingo puskepalio formos, 35–46x60 cm dydžio, 18–20 cm aukščio akmuo–gludintuvas. Gludintas plotas yra beveik jo centre, 34–36 cm skersmens, giliausia vieta centre siekia 2–2,5 cm.

Kriaunų (Kriaunų sen.) Kraliko kalnas. Į P nuo Kriaunų miestelio, Sartų ežero pakrantėje, stūkso išraiškinga kalva – sausumos kyšulys, formuojantis ežero vingį. Pagal savininko vardą kalva vadinama Kraliko kalnu. Kalvos viršus virš vandens iškyla apie 17 m. Iš PR, P ir PV–V kalvą supa ežeras. ŠR kalvos šlaitai statūs, leidžiasi į šlapią griovą, skiriančią kalvą – kyšulį nuo gretimų aukštumų. ŠV šlaitai nuožulnesni. Kalva prie pagrindo yra maždaug 300–350x100–150 m, viršuje – 200x30–70 m dydžio. Kalvos paviršius nelygus, išgaubtas. Aukščiausia vieta (h.abs.117,1) yra kalvos viduryje, jos ŠR pusėje. Anksčiau kalnas buvo ariamas. Iškasus 1 m^2 dydžio šurfą rastos kelios šukelės.

Kubiliškio (Jūžintų sen.) Velniaduobė yra 0,93 km į P nuo kelio į Totoriškius atsišakojimo iš kelio Čivyliai–Baušiškiai, Kubiliškio miško vidurinėje dalyje (25 kvartalas), prie Kubiliškio pilkapyno teritorijos P ribos. Dauba nežymiai pailga Š–P kryptimi, jos dydis siekia 80x100 m (viršuje), 10x15 m (dugne). Visi daubos šlaitai statūs (tik R pusėje – vidutinio statumo), apie 15–18 m aukščio. Dugnas šiek tiek pelkėtas.

Lukščių (Jūžintų sen.) šaltinis trykšta Gačionių ežero aukšto V kranto viršuje (šį šlaitą nuo ežero skiria kelias Jūžintai–Gačionys), apie 0,16 km į Š nuo Budrių sodybos ūkinio pastato, 15 m į R nuo Vitonio ir Budrių žemių riboženklio, 4–5 m žemiau aukštumos krašto, suformuotoje terasėlėje.

Šermukšnynės (Kamajų sen.) Koplyčkalnis yra Trakų miško 58 kvartalo PV dalyje, apie 70 m į R nuo kelio Rokiškis–Kamajai. Taip vadinamas didelio ir aukšto, Š–P kryptimi pailgo gūbrio P galas, iš P ribojamas kvartalinės linijos – spindžiaus. Tai netaisyklingas, Š–P kryptimi kiek pailgas, 8x10 m dydžio paaukštėjimas, aplink juosiamas vidutinio dydžio (apie 20x30x15 cm) iš žemės kyšančių akmenų. Paaukštėjimo centre žiojėja 2,4 m gylio išmūryto koplyčios (?) rūsio duobė, į kurios dugną suversta raudonų plytų ir akmenų griuvenų. Plytų plotis siekia 13 cm, storis – 7,5 cm, ant jų matyti įsispaudusių šiaudų žymės. Sveikų plytų matavimams neaptikta. Koplyčkalnis saugotinas kaip koplyčios vieta.

Tomakaimio (buv. Varpeliškės) (Jūžintų sen.) Kupkalnis, Kapkalnis – vieta, kur rinkdavęsi vaišėms šv. Jono dienos išvakarėse. Kupkalnis yra 0,2 km į PR nuo Jūžinto ežero P galo, 0,15 km į P nuo S. Steponavičienės sodybos, kelio Jūžintai–Tomakaimis P pusėje. Tai labai vaizdingoje vietovėje esanti, Š–P kryptimi pailga, apie 80x200 m dydžio kalva, apaugusi medžiais. Gūbrio viršutinėje dalyje yra apie 2 m paaukštėjimas. Čia galima būtų tikėtis aikštelės, tačiau vietoj jos P dalyje žiojėja medžiais užversta 6x8 m dydžio, apie 1,2 m gylio duobė. Š dalyje yra apie 5–6 m pločio (viršuje) pagilėjimas ir iš karto už jo – 3,5–4x10 m dydžio kauburys. Šių struktūrų kilmė ir amžius nenustatyti. Nepaisant to, Kupkalnis yra įdomi ir vertinga šventvietė.

SURVEYS IN ROKIŠKIS DISTRICT

In 2003 the surveys of the ancient mythological and archaeological sites in Rokiškis district were performed. Approximately 26 objects were localised and surveyed. The article contains information on several explored objects of greater importance.